

REDACTIONEEL Into the Open. Publieke plaatsen De hedendaagse publieke ruimte is in toenemende mate geprogrammeerd ten behoeve van consumptie: consumptie van commerciële producten, consumptie van vrijetijdsactiviteiten, consumptie van cultuur. Winkelstraten zijn ook op zondag druk bevolkt, de terrascultuur is door buitenverwarming allang niet meer beperkt tot de zomermaanden of zuidelijke oorden en veelvuldig is er sprake van festivals en evenementen. Terwijl de publieke ruimte intensiever gebruikt lijkt te worden dan ooit, dient zich de vraag aan of het ontwerp van de publieke ruimte in deze vorm nog steeds verbonden is met een idee van voorzien in 'open' ruimte of ongeprogrammeerde ruimte waar verschillende groepen elkaar ontmoeten. Juist dat was immers het basisidee van de publieke ruimte als de fysieke manifestatie van de 'publieke sfeer' zoals deze door Hannah Arendt en Jürgen Habermas werd gedefinieerd: de plaats voor ongedwongen debat en democratie, voor het vrije uitwisselen van meningen, voor het ongeplande zien en gezien worden.

In de geschiedenis van *OASE* is het thema van de openbare ruimte al meerdere malen aan de orde geweest. Vooral in de jaren negentig en aan het begin van de eenentwintigste eeuw was er bij veel auteurs en theoretici sprake van grote bezorgdheid over de teloorgang van het publieke (o.a. ook vertolkt in de nummers 33 en 54 van *OASE*). In het Nederlands taalgebied analyseerde Lieven De Cauter met zijn betoog over de samenleving van de angst hoe de grond onder het publieke stedelijke leven

EDITORIAL Into the Open. Accomodating the Public Today's public space is increasingly programmed to serve consumption: the consumption of commercial products, the consumption of leisure activities, the consumption of culture. Shopping streets are packed even on Sundays, café terrace culture, thanks to outside heaters, is no longer limited to the summer months or to southern climes and there is a profusion of festivals and special events. While the public space seems to be put to more intensive use than ever, the question arises whether the design of the public space in this form is still connected to an idea of providing 'open' space or unprogrammed space in which different groups can encounter one another. This was, after all, the underlying idea of the public space as the physical manifestation of the 'public sphere' as defined by Hannah Arendt and Jürgen Habermas: the place for unfettered debate and democracy, for the free exchange of opinions, for the unplanned seeing and being seen.

The theme of the public space has been addressed multiple times in the history of *OASE*. In the 1990s and at the start of the twenty-first century, especially, many writers and theorists displayed great concern about the decline of the public realm (expressed in, among others, *OASE* issues 33 and 54). In the Dutch-speaking world, Lieven De Cauter, in his treatise on the fear society, analysed how the ground under public urban life threatened to erode.

dreigde weg te drijven. Rem Koolhaas' analyse was zo mogelijk nog sterker: hij sprak over de 'evacuatie' van het publieke domein. In plaats van de klassieke stedelijke ruimtes als locus voor de publieke sfeer, werd gesproken van generieke, identiteitsloze 'non-places' waar individualisering hoogtij vierde en waar gedachten over sociale uitwisseling en politiek handelen ver te zoeken waren. Verwijzingen naar het marktplein als publiek domein of de straat als plaats van sociale interactie leken in deze discussie volledig achterhaald.

Dit nummer van *OASE* biedt daarom misschien op het eerste gezicht een ouderwets perspectief. De theoretische artikelen spreken van architectuur en publieke sfeer, van sociale praktijken en stedelijke artefacten. De casestudies tonen geen grootschalige stedelijke gebieden, enorme evenemententerreinen of generieke non-plaatsen, maar kleinschalige, locatiespecifieke projecten, waarbij opnieuw de straat en het plein centraal staan. De ontwerpinterventies zijn in deze casestudies bescheiden; steeds wordt gezocht naar een ingreep die ruimte laat voor interpretatie, die condities schept voor interactie, meer dan dat hij grenzen bepaalt. Er is aandacht voor materiaal, detail en voor participatie van gebruikers. Is dit een staaltje nostalgie naar de jaren zeventig en tachtig? Integendeel, het is een bewuste keuze van de redactie van *OASE*, die verder gaat dan een terugverlangen naar een ideaaltypische publieke sfeer die wellicht nooit heeft bestaan. Gedurende het werk aan dit nummer werd ons door

Rem Koolhaas's analysis was, if anything, even more stark: he spoke of the 'evacuation' of the public realm. Instead of the classical urban spaces as loci of the public sphere, there was talk of generic, identity-less 'non-places' in which individualisation flourished and in which thoughts about social exchange and political action were hard to find. In this debate, references to the market square as a public domain or the street as the place for social interaction seemed entirely obsolete.

At first glance, therefore, this issue of *OASE* might seem to present an outmoded perspective. The theoretical articles speak of architecture and the public sphere, of social practices and urban artefacts. The case studies do not show large-scale urban areas, huge event venues or generic 'non-places', but instead small-scale, site-specific projects, in which the street and the square are again the focus. The design interventions in these case studies are modest; each aims for an intervention that leaves room for interpretation, that creates conditions for interaction, rather than sets down boundaries. There is attention to material, detail and to participation by users. Is this a bout of nostalgia for the 1970s and '80s? On the contrary, it is a deliberate choice on the part of *OASE's* editors, one that goes beyond a nostalgic longing for an ideal public sphere that has probably never existed. In the course of working on this issue, it became clear to us, from many conversa-

vele gesprekken en door de inzendingen op de 'call for papers' duidelijk dat het tij aan het keren is, of op zijn minst dat een nuancering van het sombere beeld uit de jaren negentig noodzakelijk is. De angsten en bezorgdheden ten opzichte van het verdwijnen van het publieke lijken plaats te maken voor een veel positiever en genuanceerd standpunt.

Het is wellicht niet alleen ondanks, maar ook dankzij ontwikkelingen als globalisering en individualisering dat 'het publieke' bij hedendaagse ontwerpers in de aandacht staat. Juist tegenover een steeds anoniemer wordende samenleving blijkt de relatie tussen de mens en zijn leefomgeving steeds bewuster beleefd te worden. Het is dan ook niet toevallig dat Hannah Arendt opnieuw in de belangstelling staat. Haar werk getuigt immers van een zoeken naar 'ruimte' voor de mens binnen de gegeven moderne conditie. Hans Teerds wijdt zijn bijdrage aan een herlezing van het werk van deze filosofe. Vooral de fysieke dimensie van haar concept van de publieke sfeer, en daarmee de bruikbaarheid van haar denken in de hedendaagse architectuur, staat hier centraal. Abram de Swaan verzet zich tegen de tendens in de architectuur en de sociale wetenschap om over de openbare versus de private ruimte overwegend te spreken in binaire termen: het één of het ander. De Swaan vervangt die tegenstelling door een continuüm en stelt dat privaat en openbaar dus vergelijkende en op elkaar betrokken termen zijn. De vermeende verdwijning van het publieke is in zekere zin ook een product van dit binaire denken. Uit de

tions and from the submissions received in response to the call for papers, that the tide is turning, or at the very least that it has become imperative to bring nuance to the gloomy picture from the 1990s. The fears and concerns about the disappearance of the public realm seem to be making way for a much more positive and nuanced view.

It is probably not only in spite of, but also thanks to developments such as globalisation and individualisation that 'the public' has caught the attention of today's designers. It is precisely in the face of an increasingly anonymous society that the relationship between man and his habitat is being more consciously experienced. It is therefore no coincidence that Hannah Arendt is the focus of renewed interest. Her work, after all, testifies to a search for 'space' for man within the given modern condition. Hans Teerds devotes his contribution to a re-reading of this philosopher's work. His focus is on the physical dimension of her concept of the public sphere, and with it the utility of her ideas to contemporary architecture. Abram de Swaan resists the tendency to discuss the public versus the private space overwhelmingly in binary terms in architecture and social science: the one or the other. De Swaan replaces this opposition with a continuum, and argues that private and public are thus comparative and co-dependent terms. The perceived disappearance of the public realm, in a certain sense, is also a product of this binary thinking.

vele sprekende voorbeelden in zijn artikel blijkt dat het sociale gedrag van mensen in de publieke dan wel private stedelijke ruimte geenszins verdwenen is. De sociale capaciteit van architectuur en de drang van mensen om zich ondanks internet, shoppingmall en 'non-place' in een fysieke, sociale wereld te begeven, is weerbarstiger dan misschien werd aangenomen.

De benadering van de auteurs en ontwerpers in dit nummer is wellicht pragmatisch-idealistisch te noemen. De globale samenleving wordt niet geschuwd maar omarmd, internationale samenwerkingen vieren hoogtij, ook bij kleinschalige projecten, zoals het plein in het Zweedse stadje Kalmar toont. Tegelijkertijd wordt publieke ruimte door deze auteurs zonder uitzondering als sociale ruimte gezien. Publieke ruimte kan worden hergedefinieerd als 'open' ruimte, een ruimte die, of deze nu privaat of publiek bezit is, open is voor divers gebruik. Het is de inrichting van de ruimte die het gedrag van de stedelingen beïnvloedt, en evenzeer andersom. Ana Luz typeert in haar artikel de bestrating als een 'canvas' voor stedelijk gebruik. Privaat, omdat het de grond is onder de voeten van het individu; publiek, omdat het op dit canvas is dat de stad geleefd en beleefd wordt. Haar argument wordt gevolgd door de bijdragen van Catharina Gabrielsson en Udi Kassif, die beiden de rol van de ondergrond, hoewel in de zeer verschillende lokale condities van Zweden en Israël, als succesfactor benoemen in het welslagen van het ontwerp voor een *open* publieke ruimte.

The many striking examples in his article show that human social behaviour has not disappeared at all from either the public or private urban space. The social capacity of architecture and the drive of human beings, in spite of the Internet, shopping malls and 'non-places', to manifest themselves in a physical, social world are more resilient than might have been assumed.

The approach of the writers and designers in this issue might be called pragmatic-idealistic. The global society is not shunned, but rather embraced; international collaborations flourish, even in small-scale projects, as the square in the little Swedish town of Kalmar demonstrates. At the same time, these writers, without exception, see the public space as a social space. Public space can be redefined as 'open' space, a space that, whether it is private or public property, is open to diverse use. It is the design of the space that influences the behaviour of urban dwellers, and the converse is equally true. In her article, Ana Luz calls street paving a 'canvas' for urban use. Private, because the ground lies under the feet of the individual; public, because it is on this canvas that the street is lived and experienced. Her argument is followed by the contributions of Catharina Gabrielsson and Udi Kassif, who both cite the role of the ground, albeit in the very different local conditions of Sweden and Israel, as a factor in the success of the design of an *open* public space.

De ontwerper van deze stedelijke ruimtes wordt door de auteurs niet veel macht toebedeeld: hooguit kan het ontwerp condities bieden voor atmosfeer en gebruik. Deze terughoudende rol is echter geenszins een blijk van valse bescheidenheid: juist het scheppen van deze condities wordt gezien als een uitdagende opgave. Bernard Tschumi heeft in de loop der jaren via zowel zijn theoretisch als zijn architectonisch werk een indrukwekkend betoog opgebouwd over deze rol van de architect als ‘facilitator’ van het publieke. In deze lijn ligt ook het artikel van Panu Lehtovuori. Met Lefebvres definitie van ‘social space’ als vertrekpunt toont Lehtovuori hoe dit idee van de sociale ruimte betekenis krijgt in de ontwerppraktijk. Volgens hem is hierin het begrip atmosfeer van cruciaal belang. Quentin Stevens gaat aan de hand van het Berlijnse holocaustmonument, evident een plaats van rouw, in op de manier waarop architectuur en publieke ruimte onbedoeld open blijken te staan voor heel andere menselijke gedragingen zoals spel. In de bijdrage van Ruth Baumeister is de heropleving van een Rotterdamse wijk haast een gesamtwerk van lokale betrokkenen te noemen. Zowel ambtenaren als bewoners komen in haar artikel aan het woord. Dit alles wordt gepresenteerd tegen de achtergrond van het concept van de publieke sfeer. Om dit begrip te herijken en betekenis te geven in de hedendaagse context, biedt René Boomkens een historisch-theoretisch overzicht van het discours over de publieke sfeer.

In de jaren negentig van de twintigste eeuw waren ‘non-places’, het

The designer of these urban spaces is not ascribed much power by the authors: at most, the design can provide conditions for atmosphere and use. This circumspect role, however, is in no way a sign of false modesty: it is precisely the creation of these conditions that is seen as a challenging task. Over the years, in both his theoretical and his architectural work, Bernard Tschumi has constructed an impressive argument on this role of the architect as the ‘facilitator’ of the public realm. The article by Panu Lehtovuori is in the same line. With Lefebvre’s definition of ‘social space’ as his starting point, Lehtovuori demonstrates how this idea of the social space acquires meaning in design practice. According to him, the concept of atmosphere is crucial to this. Quentin Stevens uses the Holocaust monument in Berlin, manifestly a place of mourning, to address the way in which architecture and public space unintentionally prove to be open for very different human behaviours, such as play. In the contribution by Ruth Baumeister, the regeneration of a Rotterdam neighbourhood can almost be called a collective work of art by local people. Both officials and residents are quoted in her article. All of this is presented against the backdrop of the concept of the public sphere. In order to re-assess this concept and give it meaning in the present context, René Boomkens offers a historical and theoretical overview of the discourse on the public sphere.

World Wide Web, digitale technologie en andere uitingen van globalisering nog prille ontwikkelingen die leidden tot negatieve cultuurtheoretische analyses en voorspelling over de publieke ruimte. Vandaag zijn het integrale delen van ons dagelijkse leven. Het voorbije decennium heeft aangetoond dat deze ontwikkelingen de traditionele publieke ruimte (van straten en pleinen) niet doen verdwijnen, maar – integendeel – juist de aandacht ervoor doen toenemen: straten en pleinen staan meer dan ooit in de belangstelling van gebruikers, beleidsmakers en ontwikkelaars. Voor het architectuurdebat over de publieke ruimte betekent dit dat de defaïtistische perspectieven uit de jaren negentig wellicht kunnen worden ingewisseld voor een positieve discussie over het ontwerp van de publieke ruimte, zoals vele bijdragen in dit nummer illustreren.

Een van de belangrijkste vragen blijft ongetwijfeld hoe de architectuur omgaat met het geprogrammeerde karakter van de publieke ruimte. Verschillende bijdragen in dit nummer gaan verder in op het spanningsveld tussen het consumentisme en het idee van *open* publieke ruimte. Ze tonen aan dat de architectuur, ondanks de tendens tot programmering voor consumptie en omwille van haar complexe en ambigue eigenheid, in staat is om condities te scheppen, condities voor zien en gezien worden, condities voor toenadering en verwijdering. Dit plaatsen van het publieke 'into the open' blijft naar onze mening een van de grootste uitdagingen voor de hedendaagse architectuur.

In the 1990s, 'non-places', the World Wide Web, digital technology and other expressions of globalisations were still new developments that gave rise to negative culture theory analyses and forecasts about the public space. Today they are integral parts of our everyday life. The past decade has shown that these developments do not cause the traditional public space to disappear, but – on the contrary – result in increased attention to it: streets and squares are more than ever a focus of interest for users, policy makers and developers. For the architecture debate on the public space, this means that the defeatist perspectives of the 1990s might be exchanged for a positive discussion about the design of public space, as many contributions in this issue illustrate.

One of the key questions is undoubtedly how architecture deals with the programmed nature of public space. Various contributions in this issue delve further into the tension between consumerism and the idea of *open* public space. They demonstrate that architecture, in spite of the trend to programme for consumption and because of its complex and ambiguous uniqueness, is capable of creation conditions, conditions for seeing and being seen, conditions for rapprochement as well as estrangement. In our view, this accommodating the public 'into the open' remains one of the greatest challenges for contemporary architecture.